

POLSKA FRAZEMATYKA GWAROWA – STAN BADAŃ (ZA PIĘCIOLECIE 2015–2020), METODY I PERSPEKTYWY

Maciej Rak

Wydział Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków

<https://orcid.org/0000-0003-0042-1406>

<https://doi.org/10.15388/VLLP.2021.14>

ADNOTACJA. W artykule zostały scharakteryzowane publikacje z zakresu polskiej frazematyki gwarowej, które ukazały się drukiem w latach 2015–2020. Poza tym autor omówił metody, jakie w nich wykorzystywano – początkowo była to analiza składnikowa, wpisująca się w nurt badań strukturalistycznych, później (mniej więcej od końca lat 80. XX w.) ujęcia etnolingwistyczne, zwłaszcza dotyczące językowego obrazu świata. Co do perspektyw, autor po raz kolejny (robił to bowiem we wcześniejszych swoich pracach) postuluje przygotowanie słownika frazematycznego gwar polskich.

SŁOWA KLUCZE: gwary polskie, frazematyka gwarowa, metody badań frazematyki.

Wprowadzenie

Początek polskiej leksykografii gwarowej datuje się na 1. poł. XIX w. Romantyczna fascynacja wsią sprawiła, że zaczęto wtedy sięgać do pieśni gminnej jako inspiracji literackiej. Z tego zainteresowania zrodziło się ludoznawstwo, z którego następnie wykształciły się dialektologia, etnografia i folklorystyka. Pierwsze opracowania leksyki gwarowej miały postać indeksów wyrazowych, najczęściej bez podawanej lokalizacji geograficznej, znaczenia i cytatów użycia¹. W tych zbiorach właściwie nie uwzględniano połączeń wielowyrazowych, odtwarzanych z pamięci w określonym kształcie i znaczeniu, czyli – w ujęciu Wojciecha Chlebdy (1991, 2010) – frazemów.

Zainteresowanie frazematyką jest bowiem znaczenie późniejsze – jak wiadomo, pierwszy polski słownik frazeologiczny², czyli *Słowniczek frazeologiczny. Poradnik dla piszących* Antoniego Krasnowolskiego (1899) wyszedł drukiem w 1899 r. Dla porównania pierwszy polski słownik, czyli Jana Murmeliusza *Dictionarius Ioannis*

1 Więcej na temat początków polskiej leksykografii gwarowej można przeczytać na przykład w artykule Mieczysława Karasia (1961) i w książce Haliny Karaś (2011, 57–70).

2 Tematykę polskich słowników frazeologicznych szczegółowo omówiła Gabriela Dziamska-Lenart (2018).

Murmellii variarum rerum (1528) został opublikowany aż 371 lat wcześniej. Z kolei pionierską pracą dotyczącą frazematyki gwarowej jest artykuł Bernarda Sychty *Element morski w kaszubskiej frazeologii* (1955) z połowy zeszłego wieku. To zestawienie kilku dat pokazuje, że frazematyką polszczyzny ogólnej zainteresowano się 121 lat temu, a frazemami dialektalnymi jeszcze później – 65 lat temu. Wynika z tego, że frazematyka gwarowa jest młodą dziedziną badawczą, ale – jak się można przekonać – już o stosunkowo dużym i zróżnicowanym dorobku.

Rzecz jasna, nie jest tak, że przed artykułem B. Sychty nie zauważano w dialektach wielowyrazowych jednostek. Ich przykłady znajdziemy bowiem w *Słowniku gwar polskich* Jana Karłowicza (SGPKarł) i w innych opracowaniach (więcej na ten temat czytaj w artykule Lidii Przymuszały (2020b)). Jednak intensyfikacja badań w zakresie frazematyki gwarowej zaczęła się dopiero w latach 80. XX w. dzięki działalności naukowej Anny Krawczyk (od 1986 r. Tyrpy) i Jerzego Tredera, a wyraźnie zwiększyła się w połowie pierwszego dziesięciolecia XXI w., gdy do grona badaczy dołączyło kolejne pokolenie: Emil Popławski, Lidia Przymuszała i Maciej Rak.

Czego w latach 2015–2020 dowiedzieliśmy się o polskiej frazematyce gwarowej?

Na temat stanu badań nad polską frazematyką gwarową powstały dotychczas 3 artykuły – A. Krawczyk (Tyrpy) (1985, 2016) i L. Przymuszały (2011). Znajdziemy w nich omówienie prac, które wyszły drukiem do połowy 2015 r. (jak wiadomo, publikacje czasem ukazują się z opóźnieniem albo w niszowych wydawnictwach i w małym nakładzie, z tego powodu w wymienionych artykułach nie zostało uwzględnionych kilka prac datowanych na 2015 r. i wcześniejsze lata). Ponieważ do bardzo szczegółowego tekstu Tyrpy *Co wiemy o frazeologii gwarowej w 2015 r.?* można łatwo dotrzeć (znajduje się on w tomie *Słowiańska frazeologia gwarowa* (Rak, Sikora 2016), który jest bezpłatnie dostępny w Internecie³), tu przybliżam stan badań za lata 2015–2020, a także te artykuły, które pominięto we wcześniejszych wykazach.

Na zwiększenie liczby publikacji dotyczących omawianego zagadnienia w pewnym stopniu wpłynęły dwie międzynarodowe konferencje zorganizowane na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w 2015 r. (3–4 października) i 2019 r. (11–12 października) – *Słowiańska frazeologia gwarowa* i *Słowiańska frazeologia gwarowa II*. Materiały pokonferencyjne o takim samym tytule jak konferencje wyszły drukiem w 2016 (Rak, Sikora 2016) i 2020 r. (Rak, Mokienko 2020).

Porządek, w którym przedstawię stan badań nad polską frazematyką gwarową, przejąłem z artykułu A. Tyrpy (2016). Najpierw więc omówię prace dotyczące

3 [http://www.lingvaria.polonistyka.uj.edu.pl/documents/5768825/139206133/BLV_23_M_Rak%2C+K_Sikora_\(red.\)_S%5C%82owia%5C%84ska_frazeologia_gwarowa_ebook.pdf/26650b2a-1a48-4c02-b30a-c2f30766f355](http://www.lingvaria.polonistyka.uj.edu.pl/documents/5768825/139206133/BLV_23_M_Rak%2C+K_Sikora_(red.)_S%5C%82owia%5C%84ska_frazeologia_gwarowa_ebook.pdf/26650b2a-1a48-4c02-b30a-c2f30766f355)

poszczególnych dialektów w granicach współczesnej Polski (idąc od północy będą to dialekty: wielkopolski, mazowiecki, śląski i małopolski), następnie poza Polską (dialekty północnokresowy i południowokresowy), wreszcie prace, w których jest uwzględniany cały polski obszar dialektalny. Jak widać, pomijam kaszubszczyznę, bowiem od 2005 r. jest uznawana za język regionalny, choć wcześniej mówiło się o niej jako o dialekcie języka polskiego.

1. Dialekt wielkopolski

Frazematyka dialektu wielkopolskiego, a dokładniej rzecz ujmując jego północno-wschodniej części (gmin Kleczew, Ślesin, Kazimierz Biskupi, Wilczyn i Ostrowite w okolicach Konina), została zebrana w słowniku Józefa Chojnackiego pt. *Frazeologia gwarowa Wielkopolski północno-wschodniej* (2018). W tym opracowaniu znalazło się dokładnie 1777 jednostek: tradycyjnych frazeologizmów, porównań, przysłów, sentencji, zaklęć i żartobliwych odzywek, czyli – ogólnie rzecz ujmując – frazemów. Warto dodać, że słownik J. Chojnackiego jest jednym z trzech polskich gwarowych słowników frazeologicznych (pozostałe to M. Raka *Słownik frazeologiczny gwary Dębna w Górach Świętokrzyskich* (2005) i L. Przymuszały *Słownik frazeologizmów i typowych połączeń wyrazowych w gwarach śląskich* (2013)).

2. Dialekt mazowiecki

Przegląd prac, którego dokonała A. Tyrpa (2016), nie uwzględnia 3 artykułów sprzed 2015 r. Bogusław Nowowiejski (1991) zwrócił uwagę na frazematykę okolic Sokółki na Podlasiu. Z kolei Małgorzata Dajnowicz i Anna Rutkowska (2001) przybliżyły związki frazematyczne używane w okolicach Ciechanowca. Druga z autorek w osobnym artykule (Rutkowska 2001) zajęła się frazematyką gwarowymi, które dotyczą obchodów świąt i uroczystości kościelnych.

W ogólnym oglądzie dialekt mazowiecki pod względem frazematyki jest dość słabo opracowany. Może się to zmienić (przynajmniej w odniesieniu do Podlasia) dzięki zapowiedzianemu w 2016 r. słownikowi Doroty K. Rembiszewskiej (2016). Jednak, jak na razie, prace nad nim nie zaowocowały żadną publikacją.

3. Dialekt śląski

Szczególnie aktywna w zakresie opisu frazematyki gwar śląskich jest od lat L. Przymuszała. W artykule *O problemach leksykograficznego opisu frazeologii w słownikach gwarowych (na przykładzie „Słownika gwar śląskich”)* (2016b) zabrała głos w sprawie ujęcia frazeologii w słowniku Bogusława Wyderki (2000–2017). W innych pracach samodzielnie albo we współautorstwie z Dorotą Światałą-Trybek

omówiła dokonania w zakresie frazematyki śląskiej (Przymuszała 2017b; Przymuszała, Światała-Trybek 2018). Ponadto zajmowała się śląską frazematyką dotyczącą mówienia (Przymuszała 2019), kulinariów (Przymuszała 2017a; Przymuszała, Światała-Trybek 2016, 2017) i wieku człowieka (Przymuszała 2020b).

4. Dialekt małopolski

Od 2005 r. frazematyką gwar Podtatrza zajmuje się M. Rak. Po 2015 r. ten zasób jednostek frazematycznych Rak analizował w perspektywie aksjolingwistycznej (Rak 2016b; Rak 2019a), opisał utrwalone w nich zwyczaje pasterskie (Rak 2016a) i pozostałe komponenty kultury podhalańskiej (Rak 2020a), a także pokazał możliwości wykorzystania frazematyki gwarowej w innych dyscyplinach naukowych (Rak 2020b), zwłaszcza socjologii wsi (Rak 2020c). Ponadto dokładniej przyjrzał się frazom pochodzącym z tekstów folkloru słownego (Rak 2018; Rak 2020e) oraz kalkom łacińskim (Rak 2020d). Gwarową frazeologię podhalańską od niedawna opisuje także młoda krakowska badaczka – Ewa Sikora (2020), która skupiła się na tematyce głodu. Z kolei frazematyką somatyczną okolic Tarnowa zajęła się Magdalena Duda (2016), a Paulina Karpeta (2020) przybliżyła zasób frazematyczny pogranicza mazowiecko-małopolskiego.

5. Dialekty poza Polską

Zapowiedź słownika frazematyki północnokresowej przynosi artykuł Jolanty Mędelskiej i Marka Marszałka, *Frazematyka północnokresowa. Problemy opisu tradycyjnego i zarys projektu jego sformalizowania* (2019a). Ta dwójka autorów omówiła też północnokresową konstrukcję frazematyczną z komponentem *im* (Mędelaska, Marszałek 2019b), porównania skonwencjonalizowane (Mędelaska, Marszałek 2020a) oraz frazematykę północnokresową końca XX w. (Mędelaska, Marszałek 2020b).

Z kolei dialektu południowokresowego dotyczy artykuł M. Raka, *Wielojęzyczność i wielokulturowość polszczyzny przedwojennego Lwowa i Czerniowiec w świetle frazematyki* (2019).

6. Frazematyka gwarowa kilku dialektów

Do nowego działu leksykografii, którym jest frazeografia, zajmująca się teorią i praktyką słowników frazeologicznych, wpisują się prace G. Dziamskiej-Lenart, L. Przymuszały, A. Tyrpy i M. Raka. Pierwsza badaczka (Dziamska-Lenart 2018, 2020) dokładnie omówiła makro- i mikrostrukturę trzech wymienionych wyżej gwarowych słowników frazeologicznych. Z kolei L. Przymuszała zajęła się fraze-

ologią w słowniku gwarowym J. Karłowicza (Przymuszała 2019), a także w innych opracowaniach (Przymuszała 2016a, b).

Zagadnieniem wielokrotnie już poruszonym przez polskich badaczy była perspektywa przygotowania ogólnogwarowego słownika frazematycznego. W latach 2015–2020 na ten temat wypowiedzieli się A. Tyrpa i M. Rak w artykułach *Założenia słownikowego opisu frazematyki gwarowej* (Tyrpa, Rak 2015) i *Polska dialektna frazemika v onomasiologičeskoj predstavlenii* (Tyrpa, Rak 2016). Tytuł drugiej z wymienionych publikacji precyzuje, że do opisu frazematyki autorzy proponują przyjęcie perspektywy onomazjologicznej. Stanowi to niewątpliwie *novum* na tle polskiego słownictwa.

Sprawa przysłów gwarowych, a dokładniej specyfika ich użycia interesuje Kazimierza Sikorę (2016). K. Sikora i K. D. Rembiszewska (2016) zaproponowali też nowy sposób definiowania gwarowych frazeologizmów i przysłów, który eksponuje ich pragmatyczny wymiar.

Kilkoro badaczy w swoich pracach omówiło frazematykę różnych polskich gwar, biorąc pod uwagę różne aspekty. Emil Popławski zajął się utrwalonym w przysłowkach obrazem św. Mikołaja (Popławski 2016) oraz rokiem rolniczo-gospodarskim od lutego do grudnia (Popławski 2017, 2020). Z kolei Monika Buława jeden artykuł poświęciła nazwom chorób i diabła (Buława 2016), a kolejny – frazematycznemu ujęciu św. Walentego (Buława 2020). Zagadnienie *sacrum* i *profanum* we frazematyce gwarowej podejmowała także Renata Dźwigoł (2016, 2020).

Temat głodu opisywała Ewa Młynarczyk (2016), a biedą zajęła się Ilona Gumowska (2016). Z kolei językowo-kulturowy obraz chwastów utrwalony w gwarowym materiale frazematycznym scharakteryzowała Katarzyna Bołęba-Bocheńska (2020). Motywacja oraz znaczenie jednego gwarowego frazemu *wóz albo prze-wóz* były tematem artykułu A. Tyrpy (2020). Autorka ta omówiła również bardzo ważny przy opisie frazematyki (nie tylko gwarowej) problem jej wariantowości, która w gwarach przyjmuje szczególny charakter (Tyrpa 2019).

Podsumowując ten przegląd prac z zakresu frazematyki polskich gwar, można stwierdzić, że – jeśli idzie o dialekty w granicach Polski – najlepiej do tej pory została opisana frazematyka małopolska i śląska, z a dialektów kresowych – północnokresowa. Co ważne, w ostatnim czasie znów odżył pomysł przygotowania ogólnogwarowego słownika frazematycznego, a także pojawiały się nowe inicjatywy – słowników frazematycznych dialektu północnokresowego i gwar Podlasia.

Metody badań

Od 1955 r. (czyli artykułu B. Sychty) do dziś polskie językoznawstwo korzystało z osiągnięć strukturalizmu, generatywizmu i kognitywizmu. Czy także doty-

czy to prac z zakresu frazematyki gwarowej? W tej części artykułu skupię się tylko na monografiach.

Dokładny przegląd publikacji przekonuje, że generatywizm nie był wykorzystywany w opracowywaniu frazematyki. Stoi za tym oczywiście jeden z dogmatów gramatyki generatywnej, stanowiący o tym, że język składa się z nieskończonego zbioru zdań. Frazemy nie zawsze mają postać zdań, a poza tym konstytutywne dla nich jest nie tylko odtwarzanie w określonej postaci, ale także znaczeniu. W przypadku frazemów nie ma mowy o twórczej aktywności użytkownika języka, lecz o reprodukowaniu jednostek językowych, które co najwyżej w dalszej kolejności można modyfikować.

W ramy lingwistyki strukturalnej wpisuje się analiza składnikowa, choć – jak wiadomo – pojęcie prostych cech semantycznych pojawiało się też w innych kontekstach, m.in. w gramatyce generatywnej (znaczniki semantyczne Jerrolda Katza i Jerry'ego Fodora) i w kognitywnej koncepcji semantycznych jednostek elementarnych Anny Wierzbickiej. W książce A. Krawczyk-Tyrpy *Frazeologia somatyczna w gwarach polskich. Związki frazeologiczne o znaczeniach motywowanych cechami części ciała* (1987) mamy do czynienia z bardzo udanym zastosowaniem analizy składnikowej⁴. A. Krawczyk-Tyrpa wyróżniła somatyzmy topograficzne (np. dotyczące części ciała: 1) górnych i dolnych, 2) przednich i tylnych, 3) bocznych, 4) zewnętrznych i wewnętrznych, 5) użytych do wyrażenia odległości), anatomiczne (dotyczące m.in. koloru i kształtu) oraz funkcyjne (odwołujące się do np. parzenia, mówienia i chodzenia).

Monografie Jerzego Tredera: *Ze studiów nad frazeologią kaszubską na tle porównawczym* (1986) i *Frazeologia kaszubska a wierzenia i zwyczaje (na tle porównawczym)* (1989), choć zostały opublikowane prawie w tym samym czasie, co książka A. Krawczyk-Tyrpy (1987), reprezentują już inne podejście metodologiczne. J. Tredaer mocniej akcentował związki języka i kultury, i tym samym te dwie jego prace w pełni wpisują się już w ujęcie etnolingwistyczne, które od tej pory będzie dominować w polskich badaniach nad frazematyką gwarową. Silnie (m.in. przez odpowiedni dobór długich cytatów) zaznaczyło się to w *Słowniku frazeologicznym gwary Dębna w Górach Świętokrzyskich* (Rak 2005), o czym świadczy m.in. tytuł recenzji autorstwa Michała Głuszkowskiego *Maciej Rak, „Słownik frazeologiczny gwary Dębna w Górach Świętokrzyskich” – leksykografia czy etnografia?* (2006).

Autor książki *Językowo-kulturowy obraz zwierząt utrwalony w animalistycznej frazeologii gwar Gór Świętokrzyskich i Podtatrza (na tle porównawczym)* (Rak 2007) wprost sięgnął do koncepcji językowego obrazu świata rozwijanej w lubelskiej szkole etnolingwistycznej Jerzego Bartmińskiego i Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmiń-

4 Ta praca A. Krawczyk-Tyrpy zainspirowała do bardzo posobnych badań m.in. Elżbietę Michow (2013).

skiej. Odniesienia do kultury ludowej są też stałym elementem kolejnych części (a są nimi nazwy postaci biblijnych) monografii E. Popławskiego, *Frazemy z biblijnymi nazwami osobowymi w gwarach polskich* (2014). Warto odnotować, że relacje frazeologii i etnolingwistyki ostatnio omawiał J. Bartmiński (2020), przywołując m.in. rozpowszechnione w rosyjskim językoznawstwie badania frazeologicznego obrazu świata.

Perspektywy badań – najpilniejsze potrzeby

Najpilniejszą potrzebą, zgłaszaną zresztą już od pewnego czasu, jest opracowanie słownika frazematycznego gwar polskich, w aspekcie geograficznym analogicznego do *Słownika gwar polskich PAN*. Wielość problemów, jakie się z tym wiążą (m.in. sposób ujęcia jednostek, które cechują się bardzo dużą wariantywnością), była już formułowana w innych pracach, dlatego nie będę ich tu powtarzał.

Słownik frazematyczny gwar polskich nie wyklucza potrzeby przygotowania słowników regionalnych, których zapowiedź przynoszą artykuły D. K. Rembiszewskiej (2016) oraz J. Mędelskiej i M. Marszałka (2019a).

Poza opisem leksykograficznym istnieje też potrzeba opracowywania monografii tematycznych. Dysponujemy już ujęciem frazeologii somatycznej (Krawczyk-Tyrpa 1987), animalistycznej (Rak 2007) i biblijnej (Popławski 2014), ale – rzecz jasna – są jeszcze inne tematy, które zasługują na opis, np. świat roślin, przyroda nieożywiona, a także poszczególne komponenty kultury ludowej i to zarówno duchowej, jak i materialnej.

Uwagi końcowe

Jak każdy dział językoznawstwa frazematyka gwarowa na początkowym etapie rozwoju skupiona była na samej sobie, czyli wypracowaniu instrumentarium teoretyczno-metodologicznego, określeniu zasobu jednostek, które do niej należą, i sposobów ich typowania. Jest już chyba czas, by otworzyła się na inne dziedziny (nie tylko w ramach językoznawstwa), którym ma wiele do zaoferowania. W artykule *Do czego się przydaje frazematyka gwarowa?* (Rak 2020b) wskazałem 4 możliwości jej wykorzystania, do badań nad: 1) frazeologią prasłowiańską, 2) pochodzeniem frazeologii ogólnopolskiej, 3) regionalizmami frazeologicznymi i 4) przeszłością polskich dialektów. Ponadto podkreślałem, że mogą (czy nawet według mnie powinni) się do niej odwoływać etnografowie i socjologowie wsi. Ta interdyscyplinarność przekonuje, że badania nad frazematyką gwarową mają zapewnić przyszłość.

LITERATURA

- BARTMIŃSKI JERZY, 2020, Frazeologia a językowy obraz świata, *Słowińska frazeologia gwarowa 2, Biblioteka LingVariów 28*, red. M. Rak, V. M. Mokienko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 53–62, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.04>
- BOLĘBA-BOCHEŃSKA KATARZYNA, 2020, Językowo-kulturowy obraz chwastów utrwalony w polskich frazematyzmach gwarowych, *Słowińska frazeologia gwarowa 2, Biblioteka LingVariów 28*, red. M. Rak, V. M. Mokienko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 265–273, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.24>
- BULAWA MONIKA, 2016, Paralusz i inne „odmiany złośliwych diabłów”, czyli o związkach między chorobą a diabłem we frazeologii gwarowej, *Słowińska frazeologia gwarowa, Biblioteka LingVariów 23*, red. M. Rak, K. Sikora, Kraków: Księgarnia Akademicka, 229–248.
- BULAWA MONIKA, 2020, Święty Walenty we frazeologizmach i przysłowiaach polskich, *Słowińska frazeologia gwarowa 2, Biblioteka LingVariów 28*, red. M. Rak, V. M. Mokienko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 211–223, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.19>
- CHLEBDA WOJCIECH, 1991, *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, Opolo: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Powstańców Śląskich w Opolu.
- CHLEBDA WOJCIECH, 2010, Frazematyka, *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 335–342.
- CHOJNACKI JÓZEF, 2018, *Frazeologia gwarowa Wielkopolski północno-wschodniej*, Łódź: Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.
- DAJNOWICZ MAŁGORZATA, RUTKOWSKA ANNA, 2002, Związki wyrazowe w mowie mieszkańców wsi z okolic Ciechanowca, *Polszczyzna Mazowska i Podlasia 6: Słownictwo i frazeologia polszczyzny mówionej*, red. H. Sędziak, Łomża: Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów, 91–95.
- DUDA MAGDALENA, 2016, Ciało człowieka we frazeologii okolic Tarnowa, *Słowińska frazeologia gwarowa, Biblioteka LingVariów 23*, red. M. Rak, K. Sikora, Kraków: Księgarnia Akademicka, 125–135.
- DZIAMSKA-LENART GABRIELA, 2018, *Frazeografia polska. Teoria i praktyka*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- DZIAMSKA-LENART GABRIELA, 2020, Gwarowe słowniki frazeologiczne języka polskiego – przegląd, red. M. Rak, V. M. Mokienko, *Słowińska frazeologia gwarowa 2, Biblioteka LingVariów 28*, Kraków: Księgarnia Akademicka, 125–136, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.11>
- DŻWIGOŁ RENATA, 2016, Ś ciebie mo dioból pociechę. O charakterze człowieka na podstawie frazeologizmów i paremii z pola leksykalno-semantycznego <DIABEŁ>, *Słowińska frazeologia gwarowa, Biblioteka LingVariów 23*, red. M. Rak, K. Sikora, Kraków: Księgarnia Akademicka, 195–208.
- DŻWIGOŁ RENATA, 2020, Diabelski czyli jaki? Kilka słów o motywacji nazw. Uwagi wstępne, *Słowińska frazeologia gwarowa 2, Biblioteka LingVariów 28*, red. M. Rak, V. M. Mokienko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 235–244, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.21>

- GŁUSZKOWSKI MICHAŁ, 2006, [rec.] Maciej Rak, „Słownik frazeologiczny gwary Dębna w Górach Świętokrzyskich” – leksykografia czy etnografia?, *Literatura Ludowa* 2, 51–52.
- GUMOWSKA ILONA, 2016, Językowy obraz biedy w związkach frazeologicznych i paremiach o charakterze gwarowym, *Słowińska frazeologia gwarowa, Biblioteka LingVariów* 23, red. M. Rak, K. Sikora, Kraków: Księgarnia Akademicka, 267–277.
- KARAŚ HALINA, 2011, *Polska leksykografia gwarowa*, Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego.
- KARAŚ MIECZYSLAW, 1961, Z historii badań nad słownictwem gwarowymi, *Język Polski* 41, 161–180, 355–369.
- KARPETA PAULINA, 2020, Frazeologia gwarowa pogranicza małopolsko-mazowieckiego, *Słowińska frazeologia gwarowa* 2, *Biblioteka LingVariów* 28, red. M. Rak, V. M. Mokienko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 191–197, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.17>
- KRASNOWOLSKI ANTONI, 1899, *Słowniczek frazeologiczny. Poradnik dla piszących*, Warszawa: nakł. i dr. M. Arcta.
- KRAWCZYK ANNA, 1985, Co wiemy o frazeologii gwarowej?, *Z Problemów Frazeologii Polskiej i Słowińskiej III*, 129–137.
- KRAWCZYK-TYRPA ANNA, 1987, *Frazeologia somatyczna w gwarach polskich. Związki frazeologiczne o znaczeniach motywowanych cechami części ciała*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich [wyd. 2: A. Tyrpa, *Frazeologia somatyczna. Związki frazeologiczne o znaczeniach motywowanych cechami części ciała w gwarach polskich*, Łask: Oficyna Wydawnicza Leksem 2005].
- MĘDELSKA JOLANTA, MARSZAŁEK MAREK, 2019a, Frazematyka północnokresowa. Problemy opisu tradycyjnego i zarys projektu jego sformalizowania, *Język Polski* 99(2), 91–102.
- MĘDELSKA JOLANTA, MARSZAŁEK MAREK, 2019b, Zagadkowe im + przysłówki lub przymiotnik w stopniu wyższym. Przyczynek do badań nad frazematyką północnokresową, *Poradnik Językowy* 6, 79–88.
- MĘDELSKA JOLANTA, MARSZAŁEK MAREK, 2020a, Jak z gęsia woda. Północnokresowe porównania frazematyczne w opisie sformalizowanym, *Slavia Orientalis* 69, 913–931, <https://DOI: 10.24425/slo.2020.135785>
- MĘDELSKA JOLANTA, MARSZAŁEK MAREK, 2020b, Łbem muru nie przebijesz. Na tropach frazematyki północnokresowej końca XX wieku, *Acta Baltica-Slavica* 44, 1–25, <https://doi.org/10.11649/abs.2020.001>
- MICHOW ELŻBIETA, 2013, *Studia nad frazeologią somatyczną języka polskiego i bułgarskiego*, Kielce: GlobalTranslator CUiT.
- MŁYNARCZYK EWA, 2016, Językowy obraz pożywienia ludności wiejskiej w sytuacjach niedostatku materialnego (na przykładzie wybranych frazemów), *Słowińska frazeologia gwarowa, Biblioteka LingVariów* 23, red. M. Rak, K. Sikora, Kraków: Księgarnia Akademicka, 253–266.
- MURMELIUS IOANNIS, 1528, *Dictionarius Ioannis Murmellii variarum rerum*, Cracovia: Vietor.
- NOWOWIEJSKI BOGUSŁAW, 1991, Z frazeologii sokólskiej, *Prace Filologiczne* 36, 309–316.
- POPLAWSKI EMIL, 2014, *Frazemy z biblijnymi nazwami osobowymi w gwarach polskich*, Kraków: Wydawnictwo Libron – Filip Lohner.

- POPLAWSKI EMIL, 2016, Święty Mikołaj w polskiej gwarowej przestrzeni paremiologicznej. Glosa do kulturowego wizerunku biskupa Miry, *Słowińska frazeologia gwarowa, Biblioteka LingVariów* 23, red. M. Rak, K. Sikora, Kraków: Księgarnia Akademicka, 183–194.
- POPLAWSKI EMIL, 2017, Rok rolniczo-gospodarski w świetle przysłów w gwarach polskich (od św. Macieja – 24 lutego, do św. Pawła – 29 czerwca), *Język w regionie, region w języku* 2, red. B. Osowski, J. Kobus, P. Michalska-Górecka, A. Piotrowska-Wojaczyk, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie Studia Polonistyczne, 289–303.
- POPLAWSKI EMIL, 2020, Rok rolniczo-gospodarski w świetle przysłów w gwarach polskich (od św. Eliasza – 24 lipca, do św. Tomasza – 21 grudnia), *Słowińska frazeologia gwarowa* 2, *Biblioteka LingVariów* 28, red. M. Rak, V. M. Mokienko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 225–234, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.20>
- PRZYMUSZAŁA LIDIA, 2011, Stan badań nad polską frazeologią gwarową, *Studia Slavica* 15, 219–226.
- PRZYMUSZAŁA LIDIA, 2013, *Słownik frazeologizmów i typowych połączeń wyrazowych w gwarach śląskich*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- PRZYMUSZAŁA LIDIA, 2016a, Miejsce frazeologii w słownikach gwarowych, *Prace Filologiczne* 6(68), 345–356.
- PRZYMUSZAŁA LIDIA, 2016b, O problemach leksykograficznego opisu frazeologii w słownikach gwarowych (na przykładzie „Słownika gwar śląskich”), *Słowińska frazeologia gwarowa, Biblioteka LingVariów* 23, red. M. Rak, K. Sikora, Kraków: Księgarnia Akademicka, 75–86.
- PRZYMUSZAŁA LIDIA, 2017a, Kulinarium we frazeologii śląskiej, *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego* 44, 247–264.
- PRZYMUSZAŁA LIDIA, 2017b, Leksyka i frazeologia śląska. Stan, potrzeby, perspektywy badań, *Kulturowo-językowy obraz Śląska*, red. L. Przymuszała, D. Świtała-Trybek, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 193–206.
- PRZYMUSZAŁA LIDIA, 2020a, Gwarowe frazeologizmy określające wiek człowieka (na materiale śląskim), *Słowińska frazeologia gwarowa* 2, *Biblioteka LingVariów* 28, red. M. Rak, V. M. Mokienko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 173–180, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.15>
- PRZYMUSZAŁA LIDIA, 2020b, Opis frazeologii w słowniku gwarowym Jana Karłowicza a późniejsza praktyka leksykograficzna, *Leksykografia w różnych kontekstach*, red. M. Bańko, W. Decyk-Zięba, E. Rudnicka, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 215–225.
- PRZYMUSZAŁA LIDIA, ŚWITAŁA-TRYBEK DOROTA, 2016, Dziedzictwo kulinarne w przysłowiach śląskich, *Studia Śląskie* 78, 173–190.
- PRZYMUSZAŁA LIDIA, ŚWITAŁA-TRYBEK DOROTA, 2017, Językowo-kulturowy obraz kulinariów w paremiach śląskich, *Parémie národů slovanských* 8, red. U. Kolberová, S. Mizerová, Ostrava: Ostravská univerzita Filozofická fakulta, 17–28.
- PRZYMUSZAŁA LIDIA, ŚWITAŁA-TRYBEK DOROTA, 2018, O badaniach nad paremiografią i paremiologią śląską, *Literatura Ludowa* 6, 16–28.
- RAK MACIEJ, 2005, *Słownik frazeologiczny gwary Dębna w Górach Świętokrzyskich*, Kraków: Scriptum.

- RAK MACIEJ, 2007, *Językowo-kulturowy obraz zwierząt utrwalony w animalistycznej frazeologii gwar Gór Świętokrzyskich i Podtatrza (na tle porównawczym)*, Kraków: Scriptorum.
- RAK MACIEJ, 2016a, Pasterstwo owiec w gwarowej frazematyce Podhala (na tle kulturowym), *Dialog z Tradycją 5: Językowe dziedzictwo kultury materialnej*, red. E. Młynarczyk, E. Horyń, Kraków: Collegium Columbinum, 333–343.
- RAK MACIEJ, 2016b, Wartościowanie w animalistycznej frazeologii gwar polskiej części Podtatrza, red. M. Rak, K. Sikora, *Słowiańska frazeologia gwarowa, Biblioteka LingVariów 23*, Kraków: Księgarnia Akademicka, 89–108.
- RAK MACIEJ, 2018, Frazeologią i slovesnyj folklor (na materiale polskiego języka), *Phraseologie und Folklore Ihre linguokulturelle und linguistische Beschreibung, Kollektivmonografie*, red. H. Walter, V. M. Mokienko, Greifswald–Sankt Petersburg: Universität Greifswald (H. Valer, V. M. Mokienko (red.)), *Folklornaâ frazeologią: problemy lingvokulturologičeskogo i leksikografičeskogo opisaniâ. Kollektivnaâ monografiâ*, Grajfsval'd–Sankt-Peterburg), 99–105.
- RAK MACIEJ, 2019a, «Čelovek» v pol'skoj animalističeskoj frazeologii. Aksiolingvističeskij aspekt, *Animalistische Phraseologie in den slawischen Sprachen. Linguistische und linguokulturelle Aspekte – Kollektivmonografie*, red. H. Walter, V. M. Mokienko, Greifswald–Sankt Petersburg: Universität Greifswald (H. Valer, V. M. Mokienko (red.)), *Animalističeskaâ frazeologią v slavânskikh językah. Lingvističeskie i lingvokulturologičeskij aspekty. Kollektivnaâ monografiâ*, Grajfsval'd–Sankt-Peterburg), 155–163.
- RAK MACIEJ, 2019b, Wielojęzyczność i wielokulturowość polszczyzny przedwojennego Lwowa i Czerniowiec w świetle frazematyki, *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN 47*, 299–312, <https://doi.org/10.26485/RKJ/2019/67/20>
- RAK MACIEJ, 2020a, *Languages in contact and contrast. A Festschrift for Professor Elżbieta Mańczak-Wohlfeld on the Occasion of Her 70th Birthday*, red. M. Szczyrbak, A. Tereszkievicz, Kraków, 367–379.
- RAK MACIEJ, 2020b, Do czego się przydaje frazeologia gwarowa?, *Słowiańska frazeologia gwarowa 2, Biblioteka LingVariów 28*, red. M. Rak, V. M. Mokienko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 13–20, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.01>
- RAK MACIEJ, 2020c, *Frazematyka gwarowa a badania z zakresu socjologii wsi (na materiale podhalańskim)*, *Науковий Вісник Ужгородського Університету. Серія Філологія 2 (44)*, 288–293, DOI:10.24144/2663-6840/2020.2(44).288–293
- RAK MACIEJ, 2020d, Latinskie obrazcy pol'skoj dialektnoj frazematyki, *Die slawische Phraseologie Entlehnungen und Kalkierungen in der slawischen Phraseologie Kollektivmonografie*, red. H. Walter, V. M. Mokienko, Greifswald–Sankt Petersburg: Universität Greifswald (H. Valer, V. M. Mokienko (red.)), *Slavânskaâ frazeologią zaimstvovaniâ i kalkiv slavânskoj frazeologii. Kollektivnaâ monografiâ, Коллективная монография*, Grajfsval'd–Sankt-Peterburg), 32–39.
- RAK MACIEJ, 2020e, Od folkloru słownego do frazematyki (na materiale gwary podhalańskiej), *Język i pamięć. Księga jubileuszowa dedykowana Panu Profesorowi Wojciechowi Chlebdzie z okazji 70. urodzin*, red. W. Mokienko, J. Tarsa, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Polskiego, 537–550.

- REMBISZEWSKA DOROTA KRYSZYNA, 2016, Zarys koncepcji słownika frazeologizmów w polszczyźnie lokalnej północnego Podlasia, *Słowiańskie słowniki gwarowe – tradycja i nowatorstwo*, red. D. K. Rembiszewska, Łomża–Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy Instytutu Slawistyki PAN, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów, 217–222.
- REMBISZEWSKA DOROTA KRYSZYNA, SIKORA KAZIMIERZ, 2016, O nowy sposób definiowania gwarowych frazeologizmów i przysłów, *Dawne z nowym łącząc... In memoriam Mariani Kucala*, red. J. Klimek-Grądzka, M. Nowak, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL; Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 377–385.
- RUTKOWSKA ANNA, 2001, Związki wyrazowe w nazwach obyczajów towarzyszących obchodom świąt i uroczystości kościelnych, *Polszczyzna Mazowska i Podlasia 5: Frazeologia i składnia polszczyzny mówionej*, red. H. Sędziak, Łomża: Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów, 181–185.
- SIKORA EWA, 2020, Frazeologia podhalańska w pamiętnikach i gawędach górali jako źródło rekonstrukcji językowego obrazu głodu, *Słowiańska frazeologia gwarowa 2, Biblioteka LingVariów 28*, red. M. Rak, V. M. Mokienko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 199–207, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.18>
- SIKORA KAZIMIERZ, 2016, „Komu Pan Bóg rozum odbiera?” – czyli kilka uwag na temat pragmatyki przysłów, red. M. Rak, K. Sikora, *Słowiańska frazeologia gwarowa, Biblioteka LingVariów 23*, Kraków: Księgarnia Akademicka, 43–52.
- SYCHTA BERNARD, 1955, Element morski w kaszubskiej frazeologii, *Język Polski 25*(1), 1–8.
- TREDER JERZY, 1986, *Ze studiów nad frazeologią kaszubską na tle porównawczym*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- TREDER JERZY, 1989, *Frazeologia kaszubska a wierzenia i zwyczaje (na tle porównawczym)*, Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie; Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wejherowskiej.
- TYRPA ANNA, 2016, Co wiemy o frazeologii gwarowej w 2015 r.?, red. M. Rak, K. Sikora, *Słowiańska frazeologia gwarowa, Biblioteka LingVariów 23*, Kraków: Księgarnia Akademicka, 13–30.
- TYRPA ANNA, 2019, Wariantywność frazematyki w gwarach polskich, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Linguistica 14*, 246–257, <https://doi.org/10.24917/20831765.14.20>
- TYRPA ANNA, 2020, Wóz albo przewóz – studium przypadku, *Słowiańska frazeologia gwarowa 2, Biblioteka LingVariów 28*, red. M. Rak, V. M. Mokienko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 247–250, <https://doi.org/10.12797/9788381382458.22>
- TYRPA ANNA, RAK MACIEJ, 2015, Założenia słownikowego opisu frazematyki gwarowej, *Problemy Frazeologii Europejskiej 10*, 9–25.
- TYRPA ANNA, RAK MACIEJ, 2016, Poľskaã dialektnaã frazemika v onomasiologičeskej predstavlenii, *Slavãnskaã dialektnaãleksikografiã 2*, red. S. A. Myznikov, O. N. Krylova, I. V. Baklanova, Sankt-Peterburg: Nestor-Istoriã, 215–228.
- WYDERKA BOGUSŁAW, 2000–2017, *Słownik gwar śląskich 1–16*, Opole: Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski.

Polish Dialectal Phrasematics – the State of Research (for the Five-year Period 2015–2020), Methods and Perspectives

Summary

The article has three goals. The first is to present the history of research on Polish dialectal phrasematics. In particular, attention was paid to the last five years, i.e. the period 2015–2020. The works in question were ordered according to the dialectological key, taking into account the following dialects: Greater Polish, Masovian, Silesian, Lesser Polish, and the North and South-Eastern dialects. The second goal is to indicate the methodologies that have so far been used to describe dialectal phrasematics. Initially, component analysis was used, which was part of the structuralist research trend, later (more or less from the late 1980s) the ethnolinguistic approach, especially the description of the linguistic picture of the world, began to dominate. The third goal of the article is to provide perspectives. The author once again (as he did it in his earlier works) postulates the preparation of a dictionary of Polish dialectal phrasematics.

KEYWORDS: Polish dialects, dialectal phrasematics, methodologies of phrasematics research.
